

Havenontwikkeling en natuur op de Linkerscheldeoever: een turbulente geschiedenis

Johan Baetens¹

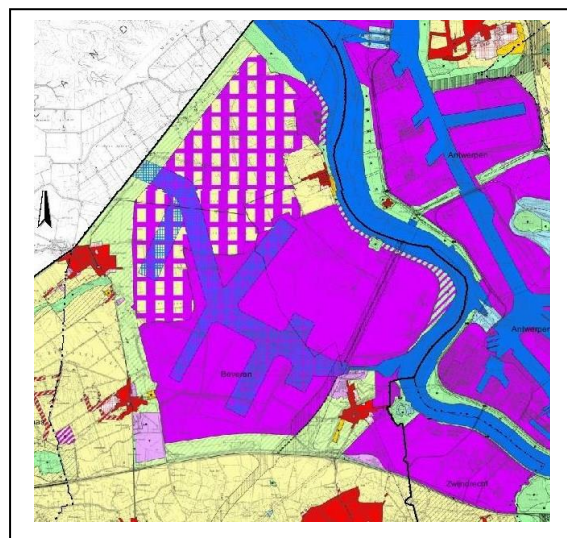
Voor de regio van het Linkerscheldeoevergebied heeft de havenuitbreiding en in het bijzonder de bouw van het Deurganckdok een belangrijke impact gehad op de hedendaagse vormgeving van het landschap. In voorliggend artikel wordt hiervan de achtergrond geschetst, waarbij in detail wordt ingegaan op de natuurcompensaties die hier aan werden gekoppeld. In de vorige editie van het Land van Beveren werd uitgebreid ingegaan op het boek van Chris De Stoop. Voorliggend artikel was reeds voorafgaand uitgewerkt en is dus niet bedoeld als reactie op het boek. Voor een persoonlijke reactie van de auteur verwijzen we naar de, in Knack gepubliceerde open brief aan Chris De Stoop: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/natuur-en-industrie-kunnen-wel-degelijk-harmonieus-samenleven/article-opinion-603709.html>

Het Gewestplan

Eind jaren '70 werd met het Gewestplan van Sint-Niklaas – Lokeren (K.B. 7/11/ 1978) voor het eerst in de geschiedenis een visie op de ruimtelijke ontwikkeling voor de regio vastgelegd (figuur 1:

Gewestplan Sint-Niklaas – Lokeren - bron:

www.geopunt.be). In grote lijnen kan worden gesteld dat er was voorzien om industrie te ontwikkelen tot tegen de dorpskernen van Kallo, Verrebroek en Kieldrecht. De gehuchten Ouden Doel, Rapenburg en Saftinghe zouden tot havengebied worden omgevormd terwijl het polderdorp Doel zou gespaard blijven. Verder werd ook voorzien in de aanleg van het "Baalhoekkanaal", dat in Nederland, net ten westen van het Verdronken Land van Saftinghe zou uitmonden in de Westerschelde. Rondom het havengebied werd wel een bufferzone voorzien, maar in de stedenbouwkundige voorschriften was daarbij in de verste verte geen sprake van natuur.

Natuurbescherming

Rond diezelfde periode begon wereldwijd het bewustzijn te groeien dat natuur en milieu een kostbaar goed is dat ernstig wordt bedreigd. Het tempo waarmee soorten uitsterven, ligt wereldwijd tot duizend keer hoger dan ooit tevoren. Eén op de vier zoogdiersoorten, één op de acht vogelsoorten en één op de drie soorten amfibieën is met uitsterven bedreigd. Om deze alarmerende achteruitgang een halt toe te roepen, werden in 1979 verschillende conventies in het leven

¹ Johan Baetens is sinds 2009 werkzaam bij Natuurpunt afdeling Wase Linkerscheldeoever (NP WAL) als projectmedewerker op het project "Antwerpse haven natuurlijker". Dit project is een samenwerkingsverband tussen Natuurpunt, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de Maatschappij Linkerscheldeoever. Het project werd reeds in 2001 opgestart en heeft als ultieme doel om natuur en haven op een duurzame wijze met elkaar te verzoenen. Daarbij ligt de focus vooral op de realisatie van een netwerk van Ecologische Infrastructuur in het havengebied zelf.

geroepen. Zo was er de Ramsar-Conventionie of 'Overeenkomst inzake watergebieden die van internationale betekenis zijn, in het bijzonder als woongebied voor watervogels' (2/02/ 1979), de **Europese Vogelrichtlijn** (richtlijn 79/409/EEG – 2/04/1979) inzake het behoud van de vogelstand, de Bonn-Conventionie of 'Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten' (23/06/1979) en de Bern-Conventionie of 'Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk milieu in Europa' (19/09/1979).

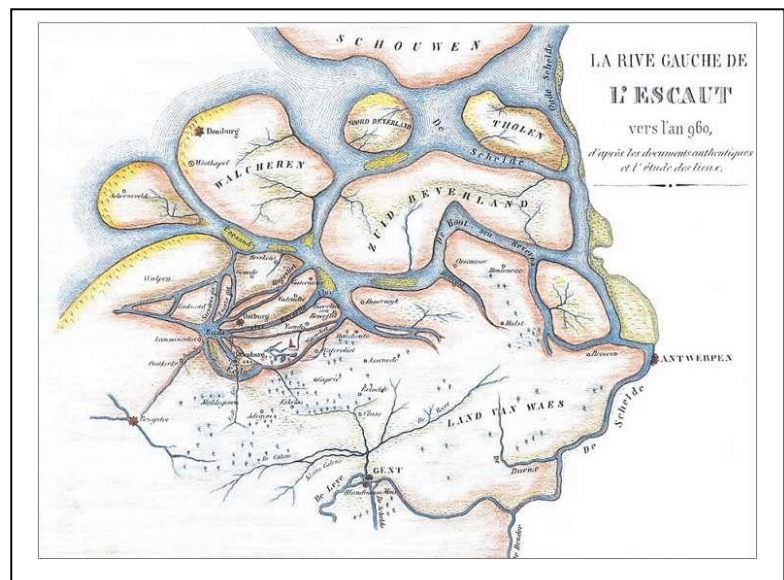
Voor de eerste omzettingen van de Europese Vogelrichtlijn naar Vlaamse context moet echter gewacht worden tot het einde van de jaren '80. Pas in 1988 wordt immers het Vogelrichtlijngebied "Schorren en polders van de Benedenschelde" door de Vlaamse Regering als "Speciale beschermingszone" (SBZ) aangemeld bij Europa. Dit vogelrichtlijngebied overlapt met zowat het ganse grondgebied van de Waaslandhaven in Beveren en heeft een totale oppervlakte van 7.085 ha. Daarbij werd door Vlaanderen nog eerst geprobeerd om het gebied als "niet-integraal beschermd gebied" te laten optekenen, maar dit, door Vlaanderen ingevoerde onderscheid met integraal beschermde gebieden werd nooit erkend door de Europese Commissie.

Dat net dit gebied werd aangemeld bij Europa hoeft ook niet te verwonderen: het was immers het enige resterende poldergebied langsheen het brakwatergedeelte van een, in West-Europa unieke getijdenrivier. In een natuurlijk systeem, waar het water niet zoals bij ons wordt tegengehouden door (sigma)dijken, wordt zo'n estuarium begeleid door een uitgestrekt moerasgebied met eilanden, waterplassen, geulen en een groot areaal aan slikken en schorren. De grote gebondenheid met het water maakt dat het vanzelf rijk is aan schelpdieren, amfibieën, vissen en dus ook vogels. Daarbij bieden de eilanden dan ook nog eens veilige, van predatoren zoals vos of marter afgeschermd, broedplaatsen. Dergelijk landschap kwam ook bij ons tot stand toen de Westerschelde ergens tussen 800 en 960 na Chr. onder sterke getijdeninvloed kwam te staan (**illustratie 2_ historische kaart van situatie rond 960 na Chr. – bron:**

Coen, 2008). Rond diezelfde periode nam echter ook de invloed van de mens op het landschap aanzienlijk toe. Door dijkbouw werden de slikken en schorren teruggedrongen en omgezet in landbouwgebied.

De kaart van het polderlandschap werd in de loop van de daarop volgende eeuwen echter meermaals volledig hertekend. Enerzijds door dijkdoorbraken en stormen, anderzijds door

strategische inundaties, telkens gevolgd door nieuwe bedijkingen. Uiteindelijk gaf de laatste grote storm in de twintigste eeuw, waarbij grote delen op de Rechterscheldeoever en op de Linkerscheldeoever rond Kallo verloren leken voor de landbouw, het startsein voor een heel nieuwe fase in de landschapsontwikkeling: de uitbouw van de haven en de industrialisatie .

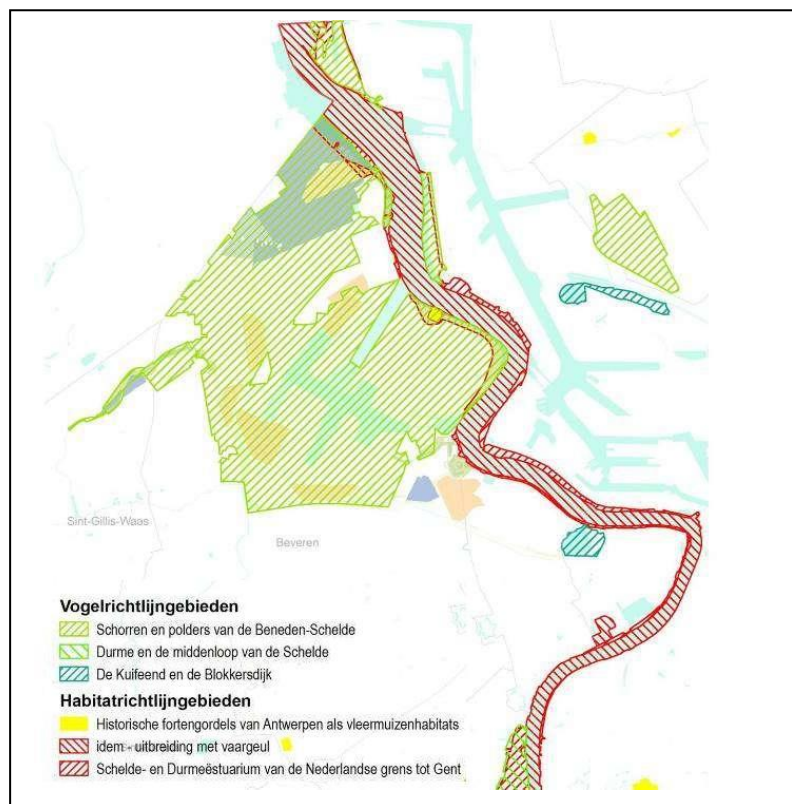

Het polderlandschap herbergde echter steeds de “littekens” van deze waterrijke geschiedenis : geulen, wielen en rietmoerassen waren rijkelijk aanwezig in het polderlandschap.

Niettegenstaande het feit dat de vogelpopulaties in het aangeduide vogelrichtlijngebied op het moment van de aanmelding bij Europa wellicht reeds slechts een fractie betrof van wat het ooit was geweest, was er nog steeds sprake van een, naar Vlaamse normen aanzienlijke broedvogelpopulatie. Bovendien ligt het estuarium op een belangrijk kruispunt van internationale vogeltrekroutes van soorten die tijdens de zomerperiode in het hoge noorden gaan broeden. Voor heel wat vogels op trek tijdens herfst en lente is een tussenstop in het waterrijke “Scheldeland” dan ook hoogst noodzakelijk om op krachten te komen. Voor weer andere soorten vogels is het ook meteen het gebied waar de winter wordt doorgebracht.

Als sluitstuk op het Europese natuurbeleid werd in 1992 tenslotte de **Europese Habitatrichtlijn** (richtlijn 92/43/EEG – 21/05/1992) ingevoerd. Naast vogels werden daardoor nu ook de natuurlijke habitats en de bijhorende wilde fauna en flora beschermd. Voor de regio van de Linkerscheldeoever is vooral de aanduiding van “het Schelde- en Durmeestuarium van de Nederlandse grens tot Gent” als habitatrichtlijngebied van belang. Dit habitatrichtlijngebied bestaat uit de Schelde zelf (inclusief haar slikken en schorren) en beslaat een totale oppervlakte van 6006 hectare. Het valt voor een deel samen met Vogelrichtlijngebied ‘Schorren en polders van de Beneden-Schelde’. In 1995 werd het aan Europa als SBZ voorgesteld omwille van het unieke en waardevolle karakter van de complete estuariene gradiënt met z’n typische habitats op Europees vlak.

De aangewezen vogel- en habitatrichtlijngebieden werden tenslotte nog samengevoegd tot het netwerk ‘**NATURA 2000**’: een coherent netwerk van speciale beschermingszones (SBZ) over de hele Europese Unie. De SBZ’s die deel uitmaken van dit netwerk zijn van internationaal belang en de bescherming ervan moet specifiek gericht zijn op de instandhouding van hun internationale natuurwaarden. Elke lidstaat had daarbij de taak gebieden aan te wijzen (voor vogelrichtlijn sinds 1979 en voor habitatrichtlijn sinds 1992) waar er natuurwaarden van internationaal belang voorkomen. Eens aangeduid, zijn de lidstaten verplicht de habitats en soorten waarvoor deze gebieden werden aangeduid in stand te houden en indien nodig te herstellen

(illustratie 3: Europese vogel- en habitatrichtlijngebieden – bron: Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever, 2009).

Met het **Natuurdecreet** (21/10/ 1997) werd deze Europese wetgeving uiteindelijk ook juridisch verankerd in het Vlaamse natuurbeleid. Met artikel 36 (bis en)ter van dit decreet werd daarbij een uitgebreide juridische grondslag ingebouwd, die zegt dat in de SBZ's:

- § 1: de overheid de nodige instandhoudingsmaatregelen moet nemen
- § 2: de overheid verslechtering of betekenisvolle verstoring moet vermijden
- § 3: de initiatiefnemer van een plan of project dat een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van het SBZ kan veroorzaken, een passende beoordeling moet opmaken
- § 4: de overheid een plan of project enkel mag vergunnen indien uit de passende beoordeling blijkt dat er geen betekenisvolle aantasting van het SBZ kan verwacht worden,
- § 5: TENZIJ er geen minder schadelijk alternatief is
EN er een dwingende reden van groot openbaar belang is
EN de nodige compenserende maatregelen genomen zijn
EN de nodige actieve instandhoudingsmaatregelen genomen zijn of worden

Deze 'compenserende maatregelen' moeten van die aard zijn dat een evenwaardig habitat van minstens een gelijkaardige oppervlakte actief is ontwikkeld. Compensatie moet echter als een uitzonderingsprocedure gezien worden en moet ervoor zorgen dat de bijdrage die een gebied levert aan de instandhouding van habitats of soorten gevrijwaard blijft zodat dat de algehele samenhang van het Natura 2000 netwerk bewaard blijft.

Tenslotte dient elke lidstaat voor alle Europees te beschermen habitats of populaties van Europees beschermde soorten en hun leefgebieden, waarvoor de SBZ is aangemeld bij Europa, zogenaamde (Europese) natuurdoelen (IHD's) op te stellen. Dit zijn doelstellingen die moeten behaald worden en welke duiden op het bereiken van een 'gunstige staat van instandhouding' van een habitat of soort. Concreet betekent dit dat voor de aangemelde soorten van de Speciale Beschermingszones (SBZ's) bepaalde, te behalen broedaantallen werden vastgelegd. Voor de SBZ's op de Linkerscheldeoever werden de natuurdoelen (IHD's) bij wijze van (Vlaams) proefproject opgemaakt in de periode 2003-2004. Nadien werden ze, bij de definitieve aanmelding nog enigszins (naar beneden) bijgesteld.

Deurganckdok: van Gewestplanwijzigingen tot het Nooddecreet

In het Gewestplan van 1978 was er nog geen sprake van een Deurganckdok. Wel stond er een Baalhoekkanaal op de plannen waarmee o.a. een tweede toegang tot de Waaslandhaven moest worden verzekerd (dwars over Prosperdorp).

In februari 1995 doken er plannen op (van schepen Delwaide) om 2 containerterminals aan te leggen in de omgeving van Doel-dorp en de kerncentrale. Daarbij werd gerekend op de bouw van een kanaal met sluis (Doelsluis) in Doelpolder waardoor een nieuwe toegang tot de Schelde zou worden gecreëerd, die dwars door het Schor van Ouden Doel (eigendom van Natuurpunt WAL) zou lopen.

Verschillende actiegroepen kwamen kort daarop samen met een alternatief op de proppen waarmee Doel en Prosperdorp, alsook de slik- en schorregebieden langs de Schelde zouden bewaard kunnen blijven. In dit alternatief werd een getijdendok met containerterminal voorgesteld waar nu het Deurganckdok ligt met aan het uiteinde een aansluiting op het Waaslandkanaal, de zogenaamde tweede toegangssluis.

In oktober van dat jaar werd de voorkeurvariant voorgesteld aan de pers. Deze kwam grotendeels overeen met het huidige Deurganckdok, maar:

- overschreed de lijn 'De Bondt' waardoor Doel onleefbaar werd
- voorzag in geen 2de toegangssluis waardoor de geplande verbinding via Schor Ouden Doel nog steeds een optie bleef
- voorzag geen compensatie voor de aantasting van slikken en schorren

Op 29 augustus 1997 organiseerden BBL (Bond Beter Leefmilieu), WNLW (Werkgroep Natuur Linkeroever-Waasland, nu Natuurpunt WAL) en ABLLO (Actiecomité tot Beveiliging van het Leefmilieu op de LinkerOever en in het Waasland) een persconferentie naar aanleiding van de geplande aanleg van het Deurganckdok en 2 industrieterreinen (MIDA1 en 2) in Doel. De eisen voor het intekenen van de tweede sluis waren ondertussen ingewilligd, maar nog steeds was er geen sprake van compensatie voor het verdwijnen van waardevolle natuur en zou Doel onleefbaar worden. Bijkomend pleitte de milieubeweging voor de schrapping van het Baalhoekkanaal, dat niet meer nodig was nu de tweede toegang tot het Waaslandkanaal was verzekerd.

In januari 1998 nam de Vlaamse regering de beslissing om het Deurganckdok aan te leggen. Bij deze principiële goedkeuring werd de voorwaarde opgelegd dat de bouw van het dok slechts kon starten nadat de Vlaamse Regering in samenspraak met alle betrokken publieke actoren overeenstemming had gevonden over de principes van een strategisch plan voor het Linkerscheldeoevergebied.

Op 23 juni 1998 besliste de Vlaamse Regering om het Gewestplan van Sint-Niklaas – Lokeren in herziening te stellen om zo de werken mogelijk te maken. Daarbij werd eveneens de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied aangepast; de zone nodig voor de bouw van het Deurganckdok werd er uit geschrapt.

Daarop trokken BBL, WNLW samen met andere milieuverenigingen en Doel 2020 naar de Raad van State om deze beslissing aan te vechten. Er volgden verschillende acties van actiegroepen waarbij er werd opgeroepen om bezwaarschriften in te dienen tegen de geplande Gewestplanwijziging. Ook werd een klacht ingediend bij de Europese Commissie i.v.m. het met de voeten treden van de Europese Vogelrichtlijn bij de bouw van het Deurganckdok, maar ook bij oudere havendossiers zoals de aanleg van het Verrebroekdok (het zogenaamde "historisch passief").

Desondanks dit protest (er werden ca. 10.000 bezwaarschriften ingediend) meende de Vlaamse Regering in mei 1999 dat er overeenstemming was bereikt met alle betrokken publieke actoren en er zo dus voldaan was aan de randvoorwaarde van de beslissing voor de bouw van het Deurganckdok. De zogenaamde 'Principes 1999', de basis voor het Strategisch Plan Waaslandhaven, die in mei '99 samen met de eerste Gewestplanwijziging door de Vlaamse Regering werden goedgekeurd, moesten het bewijs leveren van de benodigde overeenstemming met de betrokken publieke actoren.

Voor de natuur werd voorzien om de delen van de SBZ's die overlaptten met het havengebied te schrappen met uitzondering van de buitenste 100 meter van de volumebuffer. Compensaties voor natuur zouden worden voorzien in het ecologisch beheerde deel van deze buffer, maar dat bleek weinig concreets in te houden.

In september 1999 werd er gestart met de werken aan het Deurganckdok. Omdat er op dat moment nog steeds geen uitspraak was van de Raad van State en de Europese Commissie spande WNLW

samen met Doel 2020 een kortgeding aan bij de Rechtbank van Dendermonde en de Raad van State om de ondertussen gestarte werken te laten stilleggen.

Op 31 mei 2000 werd de eerste wijziging van het Gewestplan door de Raad van State nietig verklaard waardoor de vrijwillige verkopen van de woningen in Doel en de werken aan het Deurganckdok werden stilgelegd. Het stilleggen van de werf had enorme financiële gevolgen omdat de betrokken aannemers schadeclaims eisten omdat het werk niet kon worden voortgezet.

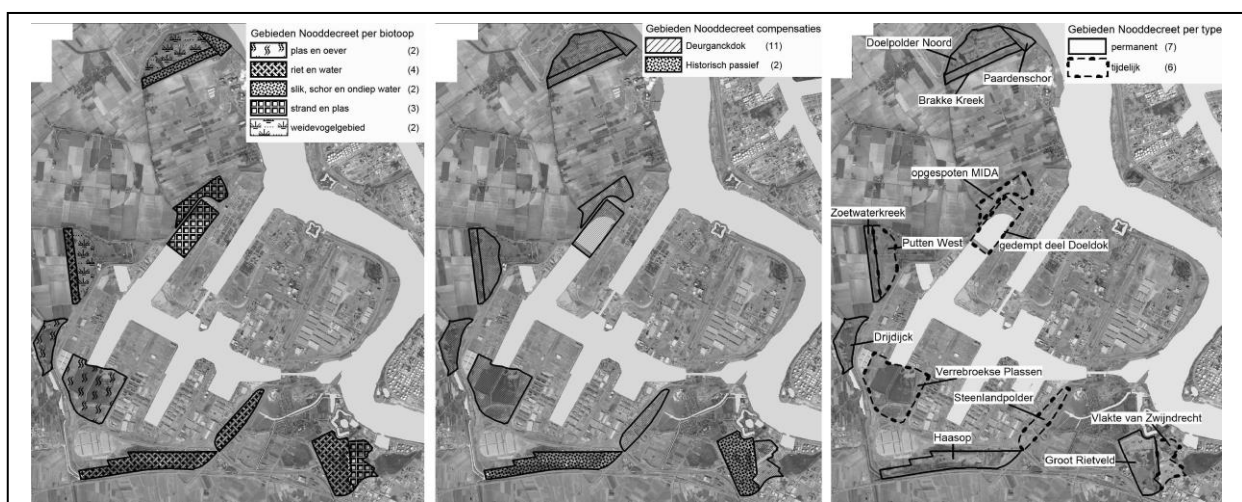
Op 8 september 2000 werd dan ook een tweede wijziging van het Gewestplan door de Vlaamse Regering goedgekeurd waardoor de werken opnieuw konden worden aangevat. Opnieuw diende WNLW samen met BBL, Wielewaal en Natuurreservaten een sterk gedocumenteerd bezwaarschrift in.

Begin 2001 werd België door de Europese Commissie in gebreke gesteld omdat de aanleg van het Verrebroekdok, Deurganckdok en bijhorende industriële ontwikkelingszones geen rekening hielden met de bepalingen van de Vogelrichtlijn. De juridische gevolgen van de Europese ingebrekestelling waren niet te onderschatten. Indien er geen passend antwoord kwam vanuit de lidstaat, kon de Commissie naar het Hof van Justitie trekken waardoor er d.m.v. dwangsommen bepaalde maatregelen van de lidstaat konden worden afgedwongen.

De Vlaamse regering moest dus snel een oplossing uitwerken waarmee natuur en haven konden worden verzoend. Op 10 augustus 2001 werd dan ook het geactualiseerde Milieu-effectrapport (MER) Deurganckdok, waarin de noodzakelijke natuurcompensaties werden opgenomen, door de Vlaamse regering goedgekeurd.

Kort daarop (december 2001) werd het **Nooddecreet** (ook wel Validatiedecreet genoemd) (B.S. 20/12/2001) bekrachtigd, waardoor stedenbouwkundige vergunningen konden worden verleend die afweken van het Gewestplan. Met dit decreet werd ook de realisatie van natuurcompenserende maatregelen verankerd aan de verdere bouw van het Deurganckdok.

Het **natuurcompensatieplan** diende daarbij zowel de natuurwaarden die verloren gingen bij de bouw van het Deurganckdok als de natuurwaarden die reeds bij eerdere ontwikkelingen (het zogenaamde historisch passief) verloren waren gegaan te compenseren. Daarbij werden er een aantal bestaande gebieden, zoals het Groot rietveld en Haasop aangeduid als permanente compensatie en andere, zoals de Verrebroekse Plassen en de Vlakte van Zwijndrecht als tijdelijke compensaties. De tijdelijke natuurgebieden zouden in een latere fase vervangen worden door permanente gebieden en vrijgegeven worden voor verdere havenontwikkeling (**illustratie 4: overzicht van aangeduide, tijdelijke en permanente natuurgebieden als compensaties voor Deurganckdok en historisch passief met aanduiding van het biotoop waarvoor het gebied werd aangeduid - bron: Nooddecreet, 2001**).

Ondanks dit degelijk uitgewerkte compensatieplan waren alle plooiën met de Europese Commissie en de natuurbewegingen nog niet glad gestreken. In de eerder genoemde procedures gaf de Europese Commissie meermaals aan dat de Vlaamse overheid had nagelaten de nodige maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat binnen de door de lidstaat aangewezen gebieden de ecologische doelstellingen ten allen tijde zouden verzekerd zijn, en dat prioritair werk gemaakt moest worden van de opmaak en de realisatie van natuurontwikkelings- en beheersplannen om deze doelstellingen te behalen.

In een volgende ingebrekestellingsprocedure (maart 2002) oordeelde de Europese Commissie dat bij de afbakening van het havengebied in de 2de gewestplanwijziging een grondige alternatievenstudie en passende beoordeling van de effecten van de diverse opties en hun impact op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied ontbrak. Een eindeloze herhaling van compensatieprocedures zou niet als 'good practice' aanvaard worden door de Europese Commissie, omdat deze mogelijkheid voorzien werd als een uitzonderingsprocedure. De aanvaringen met de Europese Commissie en een aantal gewijzigde beleidsvisies deden het inzicht groeien dat het strategisch planproces en het natuurbeleid op LSO op meerdere punten diende bijgestuurd te worden.

Op 30 juli 2002 werd tenslotte ook de tweede wijziging van het Gewestplan door de Raad van State nietig verklaard. De vrijwillige verkopen van de huizen in Doel en de werken aan het dok konden echter ongehinderd voortgaan dankzij de bepalingen uit het Nooddecreet. Wel was door de schorsing opnieuw het oorspronkelijke Gewestplan van '78 van kracht.

Naar een evenwicht tussen haven en natuur: de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever

In het licht van het compensatieplan voor het Deurganckdok en het Historisch Passief en in navolging van het Nooddecreet werd in 2002 de '**Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever**' opgericht. De opdracht van de Beheercommissie, bestaat uit het opvolgen en begeleiden van de realisatie van de natuurcompensaties voor het Deurganckdok en het Historisch passief.

Zij volgt de resultaten op van de monitoring van de natuurcompensaties en werkt indien nodig bijkomende of vervangende natuurontwikkelings- en beheermaatregelen uit. De Beheercommissie rapporteert jaarlijks de stand van zaken aan de Vlaamse Regering en aan de Europese Commissie (www.beheercommissienatuurlinkerscheldeoever.be).

Tenslotte, en niet in het minste, biedt de Beheercommissie een overlegforum aan haar leden, gaande van Vlaamse overheidsinstellingen tot lokale besturen en belangenverenigingen.

Uitvoering van het Nooddecreet en uitwerking van de Europese natuurdoelen (2003-2006):

Met het Nooddecreet waren nu verschillende gebieden aangeduid als compensatiegebied. Daarvan hadden een aantal gebieden reeds een hoge natuurwaarde, voor andere gebieden moest nog een gedeeltelijke of gehele inrichting plaatsvinden voordat er sprake kon zijn van enige natuurwaarde. In de daaropvolgende periode (2003-2006) werd dan ook gestart met de realisatie van de gebieden Drijdijck, Putten West/Zoetwaterkreek en Doelpolder Noord/Brakke kreek.

De havenontwikkeling staat echter niet stil. Naast de haveninbreiding (zowel op LSO als RSO) ten koste van de tijdelijke natuurcompensaties, was er ook nog een aanzienlijke havenuitbreiding voorzien tegen 2030. Er moest dan ook een definitieve oplossing worden uitgewerkt voor de als tijdelijke compensatie aangeduide gebieden. In het voortgangsrapport van het **'Strategisch Plan Linkerscheldeoevergebied'** van april 2004 werd dan ook een volwaardige en voorafgaande natuurontwikkeling vooropgesteld als basisvoorwaarde voor alle verdere ontwikkelingen op LSO. Daarbij werd eveneens gesteld dat de natuurontwikkelingen dienden:

- te worden afgewogen aan de hand van enkele realistische scenario's en varianten
- te worden bepaald door een toetsing van deze scenario's in een Milieu-Effecten-Rapport (MER), een Ruimtelijk Veiligheidsrapport en een Maatschappelijke Kosten- en Baten Analyse (MKBA)

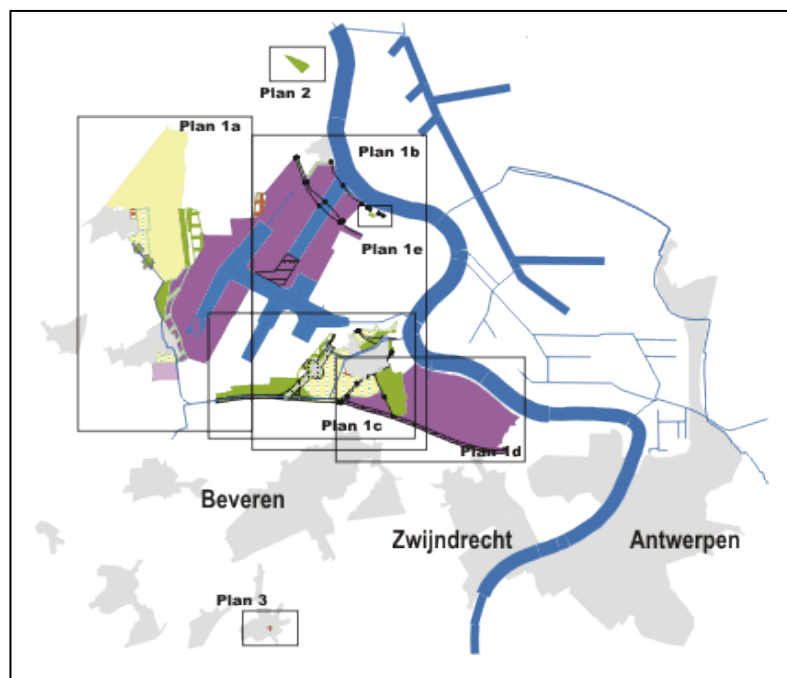
Eens de natuurdoelen (IHD's) voor de Speciale Beschermingszone (SBZ) waren vastgelegd, dienden dus verschillende scenario's te worden uitgewerkt waarmee die natuurdoelen zouden gerealiseerd kunnen worden. Als voorbereidende stap werd daartoe de **Achtergrondnota Natuur** (2006) opgemaakt. In deze nota werden verschillende mogelijkheden onderzocht waarbij telkens een andere ruimtelijke vertaling werd gegeven aan de omvang en de aard van de biotopen die volgens de IHD noodzakelijk zijn.

Een belangrijk basisprincipe dat daarbij gehanteerd werd, was het realiseren van de tot doel gestelde natuurwaarden in hoogwaardige natuurkerngebieden. In deze gebieden is natuur de hoofdfunctie, zodat de ontwikkeling van de habitats en het voorkomen van vogelsoorten er optimaal is. Op die manier wordt de tot doel gestelde natuur geconcentreerd in beperkte delen van het Vogel- en Habitatrichtlijngebied. Door de concentratie van de gebieden kunnen de natuurdoelen behaald worden op een veel kleinere oppervlakte dan bij verweving van natuur met haven of landbouw. Met deze basis werden meerdere scenario's uitgewerkt, waarbij de permanente compensatiegebieden van het natuurcompensatieplan telkens werden opgenomen als natuurkerngebied. De natuurwaarden van de tijdelijke compensatiegebieden werden geherlokaliseerd naargelang het scenario.

Bij de ontwikkeling van de scenario's werd er van uitgegaan dat, na de realisatie ervan, buiten de afgebakende natuurkerngebieden de niet ingekleurde zones (haven en landbouw) geen enkele bijdrage meer zouden leveren aan de realisatie van de natuurdoelen (IHD) en op de meest economische wijze geëxploiteerd zullen kunnen worden.

Ruimtelijke verankering - GRUP Waaslandhaven fase 1

Inmiddels was het vroegere systeem van Gewestplannen en herzieningen (of wijzigingen) vervangen door Ruimtelijke Uitvoeringsplannen (RUP). Met het GRUP Waaslandhaven fase 1 (2005) werd de noodzakelijke ruimtelijke verankering van het merendeel van de, in het Nooddecreet vastgelegde

compensatiegebieden geregeld ([illustratie 5: GRUP Waaslandhaven fase 1 – bron: www2.vlaanderen.be/](#)). Het Paardenschor, Groot rietveld, Haasop, Drijdijk en Zoetwaterkreek kregen een permanente natuurbestemming, Putten West en Steenlandpolder kregen een tijdelijke natuurbestemming. Met dit RUP werd ook de R2-vlakte, een restzone in het havengebied als natuurgebied ingekleurd. Aangezien deze restzone geen andere functie had, werd de zone ingericht om als aanvullend strand en plas-biotoop dienst te doen.

Voor Doelpolder Noord en Brakke kreek werd echter nog geen ruimtelijke verankering voorzien.

Integratie van plannen: Geactualiseerd Sigmplan en Tussentijds Strategisch Plan (2003 – 2006)

Gelijktijdig met de hierboven beschreven evolutie van het beleid rond natuur op Linkerscheldeoever vond ook een belangrijke evolutie plaats met betrekking tot het beheer van het Schelde-estuarium. In de voorafgaande periode werd, in de schoot van Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie een gezamenlijk Scheldebeleid tot 2030 uitgestippeld, de zogenaamde **Langetermijnvisie voor het Schelde-estuarium (LTVS)**. Daarbij werden visies ontwikkeld m.b.t. de 3 belangrijke functies van het estuarium: veiligheid tegen overstromingen, toegankelijkheid van de Scheldehavens, en natuurlijkheid van het fysische en ecologische systeem.

Voor het aspect natuurlijkheid werd als streefbeeld geformuleerd dat de habitats binnen het estuarium duurzaam moeten voorkomen samen met de bijhorende levensgemeenschappen. Daartoe moet 'ruimte worden gecreëerd voor natuurlijke, dynamische, fysische, chemische en ecologische processen waarbij de waterkwaliteit niet meer beperkend is'.

De zogenaamde "**Ontwikkelingsschets 2010**" is daarbij een 'tussenstap' van deze LTVS: de lijst van engagementen die in 2010 gerealiseerd moesten zijn om de einddoelstellingen van de LTVS te kunnen garanderen. Vlaanderen en Nederland kozen daarbij voor de ontwikkeling van 'robuuste natuur': niet meer uitgaand van een compensatielogica maar van het effectief bereiken van de 'gunstige staat van instandhouding' van het Schelde-estuarium. Door de eeuwenlange invloed van de mens is de natuurlijke balans van de Schelde verstoord. Zolang toegebrachte schade louter één op één gecompenseerd wordt, blijft de Schelde een kwetsbaar systeem. Een ecosysteem dat zich in een gunstige staat van instandhouding bevindt, is in balans en is vanzelf beter bestand tegen eventuele verstoringen.

De Ontwikkelingsschets 2010 voorziet de omzetting tot estuariene natuur van het noordelijke gedeelte van de Prosperpolder en van de grotendeels in Nederland gelegen Hertogin Hedwigepolder.

De acties onder het luik 'natuurlijkheid' van de Langetermijnvisie worden in Vlaanderen uitgevoerd in het kader van het **Geactualiseerd Sigmplan**: een pakket van maatregelen dat de veiligheid tegen overstroming van de bewoners van het Zeescheldebekken in Vlaanderen moet vergroten, en tegelijk ervoor moet zorgen dat de natuurdoelstellingen in het Zeescheldegebied behaald worden.

De krachtlijnen en de concrete uitwerking van dit geactualiseerde Sigmplan werden in Vlaanderen vastgelegd met de regeringsbeslissing van 22 juli 2005. Hierin werden tegelijk de IHD voor het Zeescheldebekken goedgekeurd. Daarnaast werd ook het zogenaamde '**Meest Wenselijke Alternatief**' (MWeA) goedgekeurd, dat alle benodigde gebieden met hun natuurinvulling en timing vastlegde. Daarbij werd naast Prosperpolder Noord ook de inrichting voorzien van Prosperpolder Zuid, Doelpolder Noord en - Midden en de Brakke kreek als estuariene natuur.

Dit MWeA is gebaseerd op de principes van scheiding van functies, zuinig ruimtegebruik, ruimte voor de rivier, robuuste natuur en wil maximaal pro-actief rekening houden met waterpeilstijgingen t.g.v. zeespiegelstijging en klimaatsopwarming. Daarbij werd ook voorzien in een flankerend beleid voor de getroffen landbouwsector en de sector van de plattelandsrecreatie.

In de daaropvolgende periode werd gewerkt aan de opmaak van vier nieuwe **Scheldeverdragen**, die de engagementen van beide landen betreffende o.a. de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 verdragrechtelijk vastlegden. Het Vlaamse parlement heeft deze Scheldeverdragen op 28 februari 2007 goedgekeurd, de Tweede Kamer in Nederland op 18 december 2007. Pas na de ratificatie door de Nederlandse Senaat (Eerste Kamer) in juli 2008 waren de vier Scheldeverdragen door beide landen definitief goedgekeurd.

Het belangrijkste project binnen het luik 'toegankelijkheid' van de Ontwikkelingsschets 2010 is de verruiming van de vaargeul (of de 3de verdieping) die de haven van Antwerpen getijonafhankelijk maakte voor schepen met een diepgang tot 13,10 m. In het advies van ANB op de passende beoordeling werd benadrukt dat de creatie van robuuste natuur en het behalen van een gunstige staat van instandhouding in het estuarium cruciaal zijn om eventuele negatieve effecten op de Schelde-natuur te kunnen vermijden. De eigenlijke baggerwerken gingen op Vlaams grondgebied van start op 21 december 2007. In Nederland werd het startschot pas gegeven op 12 februari 2010, vanwege een verzoek tot schorsing dat nog liep bij de Raad van State. De derde verruiming is officieel een feit sinds 24 december 2010. De vooropgestelde natuurgebieden, noodzakelijk voor de opvang van de negatieve effecten van deze uitdieping zijn tot op vandaag echter nog niet gerealiseerd.

Vanaf najaar 2003 werd gewerkt aan de integratie van de deelplannen voor Linker- en Rechterscheldeoever tot één ontwerp-strategisch plan. Na de voorlegging van de afzonderlijke voortgangsrapporten in 2004, werden de inzichten op beide oevers verder afgestemd op elkaar en op de vele andere planningsprocessen die tegelijk aan de gang waren (actualisatie Sigmaplan, Langetermijnvisie Schelde-estuarium, Masterplan Antwerpen,...). Het resultaat was een volwaardig '**Tussentijds Strategisch Plan haven van Antwerpen**' (SPHA) dat in juni 2006 werd overgemaakt aan de bevoegde minister. Dit strategisch plan schetste een lange termijn-toekomstbeeld voor het gehele studiegebied tot omstreeks 2030.

Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief (2007 - 2009)

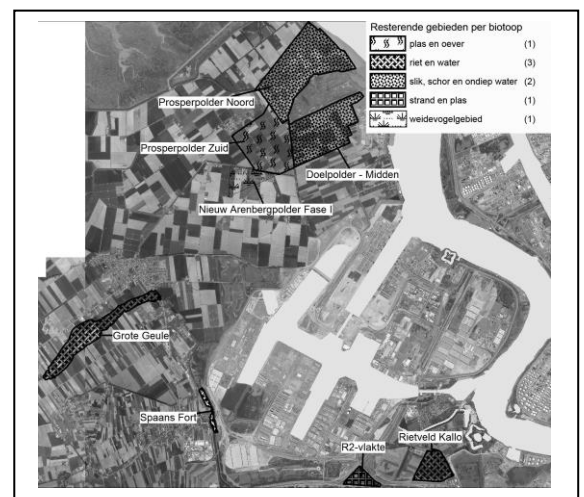
Vervolgens werd het ontwerp van strategisch plan in de loop van 2007 en 2008 onderworpen aan een milieuevaluatie volgens de procedure van de plan-milieu-effectrapportage. Het 'Plan-MER over het Strategisch Plan voor de afbakening van de haven van Antwerpen in haar omgeving' beschrijft en vergelijkt de effecten van de verschillende alternatieven en varianten. Het geeft een totaalbeeld op planniveau van de gevolgen van het SPHA en geeft ook aan welke milderende maatregelen aangewezen zijn.

A.d.h.v. een multicriteria-analyse werden de verschillende planvarianten vergeleken op de te verwachten milieu- en economische effecten. Als resultaat van deze analyse werd een voorkeursalternatief geselecteerd. In overleg met alle betrokken actoren en instanties werd zo tot slot gekomen tot het zogenaamde **Maatschappelijk Meest Haalbaar Alternatief (MMHA)**.

Dit alternatief gaat uit van een maximale scheiding van functies en zuinig ruimtegebruik. Elke functie binnen het gebied - haven, natuur en landbouw - krijgt zijn eigen ruimte die zo efficiënt mogelijk gebruikt moet worden. Verweving van functies bleek voor alle betrokken actoren (in het bijzonder voor de landbouwsector) minder wenselijk omdat dan vaak zware beperkingen opgelegd moeten worden die het rendement, zowel in economische als ecologische termen, doen dalen.

De krachtlijnen van dit MMHA voor de natuurkernstructuur zijn de volgende :

- Natuurontwikkeling in het noordelijk gebied (= Prosperpolder + Doelpolder) afgestemd op de voorziene ruimte in het MWeA van het geactualiseerde Sigmaplan en de benodigde natuurtypen in overeenstemming met de Achtergrondnota Natuur. Dit impliceert een ontwikkeling als 'Plas en Oever' voor Prosperpolder Zuid en een estuariene ontwikkeling (als slik en schor) voor Prosperpolder Noord en Doelpolder.
- Aangezien er wordt uitgegaan van een verhoogde economische groei en daaraan gekoppeld een verhoogde ruimtebehoefte worden de tijdelijke compensatiegebieden Gedempt deel Doeldok, opgespoten MIDA's, Vlake van Zwijndrecht en Verrebroekse Plassen niet behouden. De natuurwaarden worden opgevangen in de natuurkernstructuur, hoofdzakelijk in Doelpolder Midden en Prosperpolder Zuid
- De contouren van de bestaande gebieden Putten West en Drijdijk worden aangepast in functie van de aanleg van de benodigde Westelijke ontsluiting van de Waaslandhaven. De contouren van Haasop en Steenlandpolder worden dan weer aangepast in functie van de aanleg van het Liefkenshoekspoor.
- Op enkele grenscorrecties na, krijgt het gebied Putten West een permanente natuurbestemming
- Het gebied Putten Weiden zal verdwijnen door ontsluitingsinfrastructuur die aangelegd zal worden ten gevolge van de havenuitbreiding. Het netwerk van natuurkernegebieden omvat een gelijkwaardig gebied in de Nieuw Arenbergpolder dat deze inname kan opvangen.
- In het westelijk deel van de Nieuw Arenberg en Muggenhoek (zuidwestelijke driehoek van Prosperpolder) wordt een fasering ingebouwd in de ruimtelijke afbakening. Deze zones krijgen tot 2028 de bestemming agrarisch gebied en worden daarna omgezet in natuurgebied indien de doelen niet gehaald worden tegen 2028.
- Het bestaande natuurgebied Grote geule zal worden uitgebreid. Mits de nodige buffering in de breedte, verbetering van de waterkwaliteit en ecologisch peilbeheer kan hier immers een natuurkernegebied worden gerealiseerd met een minimaal extra ruimtebeslag ten koste van landbouw.
- Een grondenruil tussen Haasop en een zone bestemd voor de ontwikkeling van het Logistiek Park Waasland om het behoud van de, onder de Europese Habitatrichtlijn streng beschermde Groenknolorchis te kunnen garanderen

(illustratie 6: resterende gebieden volgens het MMHA)

GRUP Liefkenshoek spoortunnel en GRUP Prosperpolder (2008)

Om de aanleg van de Liefkenshoekspoorverbinding mogelijk te maken, moesten delen van de bestaande compensatiegebieden Haasop en de Steenlandpolder worden opgegeven. Via het GRUP Liefkenshoek spoortunnel werd het verlies van 26,9 hectare riet en water opgevangen door de realisatie van het Rietveld Kallo, vooruitlopend op de verdere realisatie van de voorziene natuurkernstructuur uit het Strategisch Plan voor de Haven van Antwerpen.

De ontpoldering van Prosperpolder Noord werd rond diezelfde tijd ook ruimtelijk verankerd via het GRUP Gebeiden van eht Geactualiseerde Sigmaplan Intergetijdengebied Noordelijk gedeelte Prosperpolder.

GRUP Afbakening Zeehavengebied

In 2014 werd tot slot ook de rest van de, in het MMHA vastgelegde haven- en natuurontwikkeling ruimtelijk verankerd door het GRUP voor de afbakening van het Zeehavengebied van Antwerpen. Daarbij werden de natuurkerngebieden, alsook de definitieve grens van het havengebied vastgelegd.

Bronnen

Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover, 2009. Jaarverslag 2009 Beheercommissie Natuur Linkerscheldeover. <http://www.beheercommissienatuurlinkerscheldeover.be>

Coen I. 2008. De eeuwige Schelde? Ontstaan en ontwikkeling van de Schelde. Waterbouwkundig Laboratorium, Borgerhout. - pp 112.

Groenlink (d.i. het kwartaaltijdschrift van Natuurpunt WAL): archief 1990 tot en met 2001.

http://www.geopunt.be/kaart?viewer=gewestplan_app/index.html - Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV)